

DOĞU TÜRKÇESİNDE EK UYUMSUZLUĞUNA DÂİR

KEMAL ERARSLAN

Kalınlık-incecik uyumunun, Türkçenin asli fonetik kanunlarından biri olduğu umûmiyetle kabul edilmektedir.¹ Eski Türkçe devrinden beri bütün Türk şiveleri için umûmî olan bu husûsiyet, bazı istisnalar dışında, bugüne kadar devam etmektedir.² Kalınlık-incecik uyumunun bilhassa ağızlarda yer yer bozulması, çeşitli sebeplere dayandığından, ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınması gerekir.³

Batı Türkçesi dışında kalan sahalara âit metinler incelendiğinde, bazı eklerin istinsah hatalarını aşan bir ölçüde kalınlık-incecik uyumuna aykırı olarak kullanıldığı görülür. Yaygın olmamakla beraber Türkçe kalın sıradaki kök ve gövdelere ince ünlülü ek, ince sıradaki kök ve gövdelere ise kalın ünlülü ek getirme yanında, bilhassa yabancı kelimelere ünlü uyumuna bakılmaksızın yaygın şekilde kalın ünlülü ek getirme temâyülü dikkati çekmektedir. Hârezm ve Kıpçak sahası metinleri ile klâsik Çağatay öncesi metinlerinde de bu duruma rastlanmakla beraber, onların hiç birinde klâsik Çağatay yazı dilindeki kadar yaygınlaşmış ve mühim bir husûsiyet hâlini almış değildir.⁴

Çağatay Türkçesi üzerinde ciddî araştırmaları bulunan J. Eckmann, Arapça ve Farsça kelimelere kalın ünlülü ek getirme temâyülünü bu dillerde kalınlık-incecik uyumunun bulunmayışı sebebine bağlamakta ve kalın ünlülü ek getirilmesini dikkate alarak yabancı kelimelerin kalın

¹ Kalınlık-incecik uyumu hakkında daha fazla bilgi için bk. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1962, s. 68-69.

² Kalınlık-incecik uyumunun Eski Türkçe devrinde bazı ekler için tamamlanmadığını kabul eden Talât Tekin, Orhun kitabelerini bu esasa göre okumuştur. Bk. Talât Tekin, *A Grammar of Orkhon Turkic*, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, 1968.

³ Anadolu ağızlarındaki kalınlık-incecik uyumsuzluğuna dâir bk. Ahmet Caferoğlu, *Anadolu ağızlarından derlemeler serisi*, 1940-1951 (9 cilt).

⁴ Bu husûs için bk. *Tourkhan Gandjei*, II. «M u ğ a b b a t - n â m a» di H õ r a z m i AIUO, VI (1957), s. 133.

telâffuz edildiği neticesine varmaktadır. ⁵ Türkçe kelimelerde rastladığı misâlleri ise, istinsah hatası olarak belirtmektedir. ⁶

Karamanlıoğlu ise, bu durumun Kıpçak metinleri için tereddütlü telâffuz sebebinden ileri geldiğini bir ihtimal olarak ileri sürmektedir. ⁷

Şüphesiz ki bu görüşlerde büyük bir hakikat payı bulunmaktadır. Arapça ve Farsça kelimelere, sonlarında «î» sesi bulunsa bile ekseriyetle kalın ünlülü ek getirme temâyülü, yukarıda zikredilen sebepler yanında, bu dillerde kalın ünlülerin hâkim olması sebebine de bağlanabilir. Ancak aynı nüshada dahi herhangi bir kelimeye aynı ekin bazen kalın, bazen de ince ünlülü şeklinin getirilmesi, bir imlâ istikrarsızlığını düşündürmektedir. Esasen imlânın ne ölçüde telâffuzu belirttiği de her zaman münakaşa edilebilir.

Şu husûsu da ifâde etmeliyiz ki, Arap dilinin bünyesine uygun olan ve ünsüz sistemine dayanan eski alfabenin, ünlü sistemine dayanan Türkçeye birçok bakımdan uygunluk gösteremeyeceği de tabii idi. Nitekim her devirde ve her sahada görülen imlâ istikrarsızlığı, ünlülerin geniş ölçüde belirtildiği klâsik Çağatay yazı dilinde de müşahede edilmektedir. Asırlarca devam eden bu imlâ istikrarsızlığı ancak 19. asırda büyük ölçüde giderilmiş ve imlâ birliği nisbeten temin edilebilmiştir. Esasen imlâ, telâffuzdan ziyâde, şekle âit bir keyfiyettir. İmlânın, hele eski imlânın, büyük ölçüde telâffuzu belirttiği iddia edilemez. Daha önceki devrelere âit bazı metinlerde imlâ yanında telâffuzu belirtmek için hareke kullanılması da bu yüzdendir. ⁸

Klâsik Çağatay yazı dilinde görülen ek uyumsuzluğu imlâ ile alâkalı olduğu kadar, Çağatay yazı dilinin teşekkül ve inkişafı ile de alâkalıdır. Bu inkişaf içinde Arapça ve Farsça kelimelerin telâffuz bakımından bir husûsiyet gösterdiği muhakkaktır. Arapça ve Farsça kelimelere kalın ünlülü ek getirme temâyülünü onların daha ziyâde kalın telâffuz edilişleriyle izah etmek mümkündür. Ancak aynı kelimeye

⁵ János Eckmann, *Chagatay Manual*, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, 1966.

János Eckmann, *Das Tschaghataische*, Philologiae Turcicae Fundamenta, c. 1, Wiesbaden 1959, s. 138 - 161.

⁶ János Eckmann, *Çağatay Dili Örnekleri*, II, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. X, İstanbul 1960.

⁷ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Seyf-i Serâyi'nin Gülistan Tercümesi'nin dil husûsiyetleri*, Türkiyat Mecmuası, c. XV, İstanbul 1969, s. 75 - 126.

⁸ Bu imlâ husûsiyeti için bk. Maḥmūd b. 'Alî, *Nehcü'l-ferâdis*, (Tıpkı basım), T. D. K. neşri, Ankara 1956.

bazen kalın, bazen de ince ünlülü ek getirilmesi, imlâ istikrarsızlığı yanında, tereddütlü telâffuz durumunun mevcudiyetini de düşündürmektedir. Yabancı kelimelerde ortaya çıkan bu durum müstensihler tarafından zamanla Türkçe kelimelere de teşmil edilmiş olmalıdır. Türkçe kelimelere karışık ek getirilişine bakarak, onlarda da karışık telâffuzun mevcudiyetini düşünmek oldukça hatalı olur. Meselâ بولماق « bolmaq » yanında بولماك « bolmek » yazılması, telâffuz meselesi değil, istinsah meselesidir.

Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki klişeleşme imlâda mühim bir yer tutar. Birden fazla şekilleri bulunan eklerin, bir şekliyle imlâda umûmleşmesi normal bir keyfiyettir. İmlâda kolaylığı temin eden bu keyfiyetin, yabancı kelimelere kalın ünlülü ek getirme temâyülünde müessir olduğu düşünülebilir.

Zikrettiğimiz bu sebepler yüzünden, tenkitli metnini hazırladığımız « Nesâyimü'l-maḥabbe min şemâyimi'l-fütüvve »'de yabancı kelimeleri, imlâyâ bakarak daima kalın ünlülü okumaktan kaçındık⁸.

Batı Türkçesi dışında kalan sahalara âit taradığımız metinlerin ekserisini klâsik Çağatay metinleri teşkil ettiği gibi bunların içinde Nevâyi'nin eserleri geniş ölçüde yer almaktadır. J. Eckmann'ın üç dört ekte söz konusu ettiği bu durumu biz on bir ekte tesbit etmiş bulunmaktayız. Makalenin hacmini fazla genişletmemek için her metinden uyuma tâbi olmayan bir iki misâl vermekle yetineceğiz.

-ğa, -ge; -ka, -ke

Kalın sırada ince ünlülü, ince sırada ise kalın ünlülü ek getirilmesine yaklaşma hâli (datif) ekinde sık sık rastlanmaktadır

Arapça ve Farsça kelimelere kalın ünlülü ek getirilmesi temâyülü Doğu Türkçesine âit bir çok metinlerde görülmekle beraber, klâsik Çağatay yazı dilindeki kadar yaygın bir hâl almış değildir.

'ālem-ğa	Maḥabbet-nāme 1-2
bende-ğa	Nesāyim 118-24
bī-çāre-ğa	Şeybānī Div. 94b-5
cilve-ğa	'Ubeydī Div. 371-3
cism-ğa	Leylā vü Mecnūn 4-12
dehr-ğa	Ġarā'ibu's-şığar 450-3
dervāze-ğa	Şecere-i Türkī 262-14

⁸ Kemal Erarslan, *Nesāyimü'l-maḥabbe min şemâyimi'l-fütüvve*, - Metin ve dil husûsiyetleri -, (doktora tezi, İst. 1969, Türkiyat Enstitüsü no, 928).

<i>ğamze-ğa</i>	Deh-nāme 230
<i>Ka^cbe-ğa</i>	Gül ü Nevruz BM 115-10
<i>meclis-ğa</i>	Veķāyi ^c 303a-5
<i>mey-ğa</i>	Maḥbūbu'l-ķulūb 132-6
<i>perde-ğa</i>	Mi ^c rāc-nāme 7b-7
<i>derd-ķa</i>	‘Ubeydī Div. 350-1
<i>deşt-ķa</i>	Nesāyim 77-7
<i>devlet-ķa</i>	Maḥabbet-nāme 8-71
<i>ḥālet-ķa</i>	Veķāyi ^c 3127
<i>‘işret-ķa</i>	Ġarā ² ibu ² ’ş-şığar 494-4
<i>ķafes-ķa</i>	Gülistān trc. 238-1
<i>meşveret-ķa</i>	Deh-nāme 626
<i>nefs-ķa</i>	Maḥbūbu'l-ķulūb 82-3
<i>ten-ķa</i>	Kisā ² ī trc. 230-7

Ekin kalın ünlülü şekli iyelik eklerinden sonra da getirilmektedir.

<i>derdim-ğa</i>	Ta ^c aşşuk-nāme 18-17
<i>bezmi-ğa</i>	Ġarā ² ibu ² ’ş-şığar 376-4
<i>da^cvī si-ğa</i>	Ġarā ² ibu ² ’ş-şığar 356-6
<i>ehli-ğa</i>	Şeybānī Div. 34a-1
<i>şehdī-ğa</i>	Maḥabbet-nāme 34-351
<i>kāfirleri-ğa</i>	Mi ^c rāc-nāme 9a-1

Bunun yanında, bâzı Arapça veya Farsça kelimelere kalın ünlülü ek getirilmesi lâzım iken, ince ünlülü ek getirildiği de görülmektedir.

<i>ḥātırım-ge</i>	Nesāyim Ü 148-14
<i>henüz-ge</i>	Şecere-i Türk 211-15
<i>rūḥ-ge</i>	Gülistān trc. 4-7
<i>Rūm-ge</i>	Gülistān trc. 184-6
<i>ḥalk-ke</i>	Nesāyim Ü 168-4
<i>ḫā^cat-ke</i>	Gülistān trc. 274-7

Bu arada sık sık rastlanan bir durum da aynı nüshada geçen aynı kelimeye bazen ekin kalın ünlülü, bazen de ince ünlülü şeklinin getirildiğidir.

<i>‘ādil-ğa</i>	Gülistān tec. 60-13
<i>‘ādil-ge</i>	Gülistān trc. 90-13
<i>cigerim-ğa</i>	Leylā vü Mecuūn 47-19
<i>cigerim-ge</i>	Leylā vü Mecnūn 47-22

<i>cümle-ka</i>	Nehcü'l-ferādīs 29-15
<i>cümle-ke</i>	Nehcü'l-ferādīs 22-16
<i>ma^creke-ğa</i>	Maḥbūbu'l-ḳulūb 7-11
<i>ma^creke-ge</i>	Maḥbūbu'l-ḳulūb 21-12
<i>ṭaraf-ğa</i>	Şecere-i Türki 240-19
<i>ṭaraf-ge</i>	Şecere-i Türki 219-16

Yaklaşma hâli ekinin kullanılışında görülen bu uyumsuzluğu Türkçe kelimelerde de müşahede etmekteyiz.

<i>çerigi-ka</i>	Leylā vü Mecnūn 12-16
<i>ignim-ğa</i>	Nesāyim 159-9
<i>it-ka</i>	Nesāyim Ü 358-15
<i>kişi-ğa</i>	Veḳāyi ^c 370b-12
<i>köngül-ğa</i>	Nesāyim Ü 56-12
<i>kün-ğa</i>	Nesāyim L 183-1
<i>öy-ğa</i>	Maḥbūbu'l-ḳulūb 64-1
<i>özi-ğa</i>	Veḳāyi ^c K 502-â5
<i>atı-ge</i>	Veḳāyi ^c K 496-22
<i>başı-ge</i>	Veḳāyi ^c K 497-21
<i>bular-ge</i>	Veḳāyi ^c 311b-10
<i>uç-ke</i>	Gül ü Nevruz BM 109-7
<i>uruş-ke</i>	Veḳāyi ^c K 496-9
<i>yolı-ge</i>	Nesāyim 4-7

-ğa, -gi; -kı, -ki

Âitlik eki *-ğı, -gi; -kı, -ki* bazı kelimelere daima kalın şekliyle getirilmektedir.

<i>evvel-ğı</i>	Mi ^c râc-nâme 3a-2
»	Leylā vü Mecnūn 6-15
»	Nesāyim 10-26
<i>evvel-kı</i>	Veḳāyi ^c 306a-11

Bazen bulunma hâli (lokatif) ekinden sonra da ekin kalın ünlülü şeklinin getirildiği görülür.

Biyānede-ği
hıdmetide-ği
mecliste-ği

Veķāyi' 303b-2
Nesāyim 177-15
Gül ü Nevruz L 64-7

-ğına, -gine; -kına, -kine

Küçültme eki *-ğına, gine-*; *-kına, -kine* umûmiyetle ünlü uyumuna uygun şekilde, nâdir olarak da uyum dışı kullanılmaktadır.

tāze-ğına

Nesāyim 63-7

-lığ, -lig; -lık, -lik

isimden; isim yapma eklerinden *-lığ, -lig; -lık, -lik* eki yabancı kelimelere umûmiyetle kalın şekliyle getirilmektedir.

fāyide-lığ
lezzet-lığ
mey-lığ
Yemen-lığ

Nesāyim 170-22
Maḥbūbu'l-ḳulūb 113-4
Āarā'ibu's-şığar 380-1
Gül ü Nevruz L 69-15

beşāret-lık
Bihre-lık
haber-lık
reng-lık

Deh-nāme 636
Veķāyi' 304b-1
Leylā vü Mecnūn 12-26
Mi'rāc-nāme 3a-2

Nâdir olarak kalın sırada ince ünlülü ek getirilmiştir:

şıfat-lig

Deh-nāme 102

Aynı metinde aynı kelimeye, ekin bazen kalın bazen de ince ünlülü şeklinin getirildiği görülür.

enfās-lık
enfās-lik

Maḥabbet-nāme 16-154
Maḥabbet-nāme 8-68

Ekin Türkçe kelimelerde uyuma aykırı olarak kullanılışı nâdirdir.

sürme-lığ

Mi'rāc-nāme 9b-10

-lık, -lik; -lığ, -lig

Kalınlık -incelik uyumuna aykırı olarak yaygın şekilde kullanılan eklerden biri de isimden isim yapma eklerinden *-lık, -lik; -lığ, -lig* ekidir.

Yabancı kelimelere umûmiyetle ekin kalın ünlülü şekli getirilmektedir.

<i>‘āṣī-luḳ</i>	Kisā’î trc. 20a-5
<i>derdser-luḳ</i>	Deh-nāme 148
<i>emîr-luḳ</i>	Veḳāyi‘ 295a-13
<i>mücāvir-luḳ</i>	Nesāyim 27-4
<i>pāk-dāmen-luḳ</i>	Maḥabbet-nāme 35-348
<i>ādemî-luḡ</i>	Ġarā’ibu’ş-şığar 250-7
<i>būlbūl-luḡ</i>	Leylā vü Mecnūn 67-26
<i>şāgird-luḡ</i>	‘Ubeydî Div. 402-2
<i>şermende-luḡ</i>	Maḥbūbu’l-ḳulūb 77-3

Bazı kalın ünlüyle biten yabancı kelimelere ekin ince ünlülü şeklinin getirildiği görülür.

<i>duşvār-lik</i>	Kisā’î trc. 42b-5
<i>rāḥat-lik</i>	Kisā’î trc. 35a-1

Aynı uyumsuzluk Türkçe kelimelerde de görülmektedir.

<i>aydın-luḡ (-ı)</i>	Kisā’î trc. 69a-1
<i>böri-luḳ</i>	Leylā vü Mecnūn 68-13
<i>Teḡri-luḳ</i>	Gülistān trc. 310-12
<i>timürçi-luḳ</i>	Nesāyim F 19-13

-rak, -rek; -raḡ

İsimden isim yapma eklerinden büyültme eki *-rak, -rek* umûmiyetle uyuma tâbi olmakla beraber bazen yabancı kelimelere, son hecelerinde ince ünlü bulunmasına rağmen, ekin kalın şeklinin getirildiği görülür.

<i>bîl-‘aceb-rak</i>	Ġarā’ibu’ş-şığar 450-5
<i>‘azîz-rak</i>	Mi‘rāc-nāme 2a-2
<i>mehîb-rak</i>	Nesāyim 102-9
<i>şāfi-rak</i>	Husrev ü Şîrîn 2809

Nâdir olarak son hecesinde kalın ünlü bulunan yabancı kelimelere ekin ince ünlülü şekli getirilmiştir.

<i>muḥtāc-rek</i>	Gülistān trc. 38-4
-------------------	--------------------

Bu uyumsuzluğu Türkçe bir iki misâlde de görmekteyiz.

<i>giçi-raḡ</i>	Kisā’î trc. 30a-10
<i>semiz-rak</i>	Kisā’î trc. 71a-1
<i>kiç-rak (-ka)</i>	Veḳāyi‘ K 498-1
<i>köp-raḡ (-ı)</i>	Veḳāyi‘ K 498-7

-mağ, -mek

Fiilden isim yapma eki *-mağ, -mek*'in uyum dışı kullanımına bâzı nüshalarda rastlamaktayız.

Şu misâllerde kalın sırada ince ünlülü ek getirilmiştir :

<i>al-mek</i>	Kisâ'î trc. 58a-1
<i>kaz-mek</i>	Nesâyim Ü 131-4
<i>unut-mek</i>	Nesâyim Ü 119-2
<i>yu-mek</i>	Kisâ'î trc. 66a-3

Şu misâllerde de ince sırada kalın ünlülü ek getirilmiştir :

<i>bil-mağ</i>	Kisâ'î trc. 2b-2
<i>üzül-mağ</i>	Nesâyim L 30-4
<i>kör-mağ (-dan)</i>	Veķāyi' K 506-5

*

-duğ, -dük

İsim fiil (partisip) eklerinden *-duğ, -dük* daima uyuma tâbi olmakla beraber, uyum dışı bir iki misâle de rastlanmaktadır.

<i>in-duğ (-i)</i>	Kisâ'î trc. 51a-9
<i>toħı-düğ (-ünğ)</i>	Kisâ'î trc. 47b-9

-ğan, -gen

İsim fiil eklerinden *-ğan, -gen* ekinin de bazen uyum dışı kullanıldığı görülür.

Kalın sırada ince ünlülü şeklin kullanılması :

<i>ay-gen (-i)</i>	Husrev ü Şîrin L 11
<i>bolma-gen</i>	Veķāyi' K 498-16
<i>çına-gen (-i)</i>	Gül ü Nevrüz BM 108

İnce sırada kalın ünlülü ek kullanılması :

<i>bitme-ğan</i>	Veķāyi' K 505-7
<i>tüz-ğan</i>	Deh-nâme 85
<i>yitme-ğan</i>	Maħbūbu'l-ķulūb 202-3

*

- ğıl, - gil

İkinci teklik şahıs emir eki *-ġıl, -gil*'in de bazen uyum dışı kullanıldığı görülmektedir.

<i>bar-gil</i>	Nehcü'l-ferādīs 50-14
<i>koş-gil</i>	Kisā'î trc. 41a-8
<i>sor-gil</i>	Deh-nāme 266
<i>könen-ġıl</i>	Gül ü Nevruz BM 105-6

- duk, - dük

Görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs çekiminde de uyumsuzluğa pek çok misâllerde rastlanmaktadır. Tesbit ettiğimiz misâllerin büyük bir kısmının Veķāyi'e âit olması müstensihin tasarrufunu düşündürmektedir.

<i>aġla-dük</i>	Kisā'î trc. 52b-1
<i>baġla-dük</i>	Veķāyi' K 598-23
<i>bol-dük</i>	» 311b-7
<i>kıl-dük</i>	» 295a-6
<i>tur-dük</i>	» 309a-13
<i>yaġıl-dük</i>	Kisā'î trc. 41a-7

- ğay, - gey

Gelecek zaman eki *-ġay, -gey*'in uyum dışı kullanımına nâdir olarak rastlanmaktadır.

<i>buyur-gey</i>	Veķāyi' K 496-13
<i>teġme-ġay</i>	Maġabbet-nāme 35-344
<i>vir-ġay</i>	Maġbübu'l-ķulüb 78-4

Kısaltmalar ve taranan eserler

- Deh-nāme Yūsuf Emīri, *Deh-nāme*, Brit. Mus. Add. 7914 (Ümran Somer, Deh-nāme - Metin ve gramer husûsiyetleri - Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1969, Türkiyat Ens. no. 873)
- Ġarā'ibu'ş-şıġar 'Alī Şīr Nevā'ī, *Ġarāibu'ş-şıġar*, (Günay Alpay, Alī Şīr Nevā'ī'nin birinci divanı: Ġarā'ibu'ş-şıġar - Transkripsiyon ve Edisyonkritik - doktora tezi, İst. 1965, Türkiyat Ens. no. 690)
- Gülistān trc. Seyf-i Serāyī, *Kitābu Gülistān-ı bi't-Türki*, (Ali Fehmi Karamanhoġlu, Seyf-i Serāyī'nin Gülistān tercümesi, doġentlik tezi, İst. 1967)
- Gül ü Nevrüz Mevlānā Luţfī, *Gül ü Nevrüz*, Brit. Mus. Add. 7912, Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli bl. no. 1911 (Leman Dinçer, Gül Nevrüz mesnevisi - Metin - Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1970. Türkiyat Ens. no. 942)
- Husrev ü Şīrin Kıtıb, *Husrev ü Şīrin* (Necmettin Hacıeminoġlu, Kutb'un Husrev ü Şīrin'i ve dil husûsiyetleri, İst. 1968, Ed. Fak. yayınlarından no. 1378)
- Kisā'ī trc. Muhammed b. 'Abdi'llāh el-Kisā'ī, *Kitāb bed'ü'd-dünyā ve'l-kıssaşī'l-enbiyā*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya bl. no. 3354 (Kemal Erarslan, Kitāb bed'ü'd-dünyā ve'l-kıssaşī'l-enbiyā tercümesinin imlā ve dil husûsiyetleri, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1956, Türkiyat Ens. no. 494)
- Leylā vü Mecnūn 'Alī Şīr Nevā'ī, *Leylā vü Mecnūn*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan bl. no. 808 (Esmā Börek, 'Alī Şīr Nevā'ī, Leylā vü Mecnūn Mesnevisi - Kelimeler indeksi - Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1966, Türkiyat Ens. no. 708)

- Maḥabbet-nāme Ḥvārezmī, *Maḥabbet-nāme*, Brit. Mus. Add. 7914 (Leyla Türkmen, Maḥabbet-nāme, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1969, Türkiyat Ens. no. 872)
- Maḥbūbu'l-ḳulūb 'Alī Şīr Nevā'ī, *Maḥbūbu'l-ḳulūb*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan bl. no. 808 (Ahmet B. Ercilasun, Maḥbūbu'l-ḳulūb - Kelimeler indeksi -, Ed. Fak. mezuniyet tezi. İst. 1968, Türkiyat Ens. no. 744)
- Mi'rāc-nāme *Mi'rāc-nāme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih bl. no. 2848 (Osman F. Sertkaya, Mi'rāc-nāme - Metin ve indeks -, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1968, Türkiyat Ens. no. 845)
- Nehcū'l-ferādīs Maḥmūd b. 'Alī, *Nehcū'l-ferādīs* (Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Nehcū'l-ferādīs'in dil husûsiyetleri üzerinde bir çalışma, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1954, Türkiyat Ens. no. 441)
- Nesāyim 'Alī Şīr Nevā'ī, *Nesāyimü'l-maḥabbe min şemāyimi'l-fütüvve*, (Kemal Erarslan, Nesāyimü'l-maḥabbe min şemāyimi'l-fütüvve - Metin ve dil husûsiyetleri - doktora tezi, İst. 1969, Türkiyat Ens. no. 928)
- Şecere-i Türki Ebu'l-ġāzī Bahādır Han, *Şecere-i Türki*, (Neşirleri: Baron Desmaysons, *Historie des Mongols et des Tatars par Abdul-Ghāzi Bahadour Khan*, St. Petersburg, Imp. de l'Akad. des sciences 1871 I. Text; Nicolai Romanoff, *Abulghazi Bahadur Chani, historia Mongolorum et Tatarorum*, Cazani 1835)
- Şeybānī Div. *Şeybānī Han Dīvānı*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi III. Ahmed bl. no. 2436 (Özay Akbıyık, Şeybānī Han Dīvānı, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1968, Türkiyat Ens. no. 797)
- Ta'aşşuk-nāme Seyyid Aḥmed Mīrzā, *Ta'aşşuk-nāme*, Brit. Mus. Add. 7914 (Sezer Özkoçer, Ta'aşşuk-nāme, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1958, Türkiyat Ens. no. 871)
- 'Ubeydī Div. *'Ubeydī Divanı*, (Neşe Alpaslan, Ubeydu'llāh Han ve divanının edisyon kritiği, Ed. Fak. mezuniyet tezi, İst. 1968, Türkiyat Ens. no. 812)

Vekāyi^c

Ẓāhirü³d-dīn Muḥammed Babur Mīrzā,
Vekāyi^c (Neşirleri: Annette S. Beveridge, The
Baber-nāme - Fac-simile -, E. J. W. Gibb Memorial,
Volume I, Leyden 1905; N. İlminski, Baber-nameh,
Cazani 1857)